

W
S
Y

N

**E. SAARISEN
AJATUKSIA**

**ELÄMÄSTÄ,
RAKKAUDESTA
& AJATTELUN
AJATTELUSTA,**

OSA 2

O

~~S
E a
2~~

WSOY

A
T
S
U
N
I
S

E. SAARISEN
AJATUKSIA ELÄMÄSTÄ,
RAKKAUDESTA &
AJATTELUN AJATTELUSTA,
OSA 2

KYSE ON SINUSTA

**E. SAARISEN
AJATUKSIA**

**ELÄMÄSTÄ, RAKKAUDESTA &
AJATTELUN AJATTELUSTA,
OSA 2**

**WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI**

Omistettu Pipsalle

© ESA SAARINEN JA WSOY 2023
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
GRAAFINEN SUUNNITTELU MARJAANA VIRTA
ISBN 978-951-0-49142-3
PAINETTU EU:SSA

On vain yksi velvollisuus – kauneus

On vain yksi todellisuus – uni

On vain yksi voima – rakkaus

ARMI RATIA

SISÄLLYS

- I **SARTRE** kirjoitti eksistentialistisen pääteoksensa 9
- II **JUURI** näin toimivat huippujääkiekkoilijat 23
- III »**TUNNE** itsesi» 39
- IV **UKRAINAN** Presidentin villapuserossa 59
- V **MEISSÄ** on enemmän hyvää 77
- VI **ARM** Ratia syntyi 1912 93
- VII **KEPPIHYYPYIÖISYYS** on ihmisyydessä 111
- VIII **HYÖKKÄYSTYYLINI** 1980-luvulla 127
- IX »**IHMINEN** ei ole kone» 153
- X **PROFESSORI** Niemelä sanoo 169
- XI **TÄTÄ** ihmettä ilman ylisanoja 185
- XII **MILLOIN** on hyvä ajattelu 209
- XIII **JOS** ajatellaan tulevaisuusnäkymiä 223
- XIV **NIITÄ** ennen se tärkein 237
- XV **SALLAN** miehet toimivat 251
- XVI **KIRJALLISUUTTA** 261

1

SARTRE KIRJOITTI EKSISTENTIALISTISEN pääteoksensa *L'être et le néant* natsimiehitetyssä Pariisissa ja Tove Jansson loi muumit talvi- ja jatkosodan aikana Helsingissä.

Viimeistään siitä lähtien, kun »ajattelevien ihmisten ja toimivien ihmisten polut erkanivat», Hannah Arendtin sanoin, joidenkin arvioiden mukaan noin 400 vuotta ennen nykyisen ajanlaskumme alkua, ihmisen ajattelun mahdollisuus on ollut ajatella paremmin ja eri tavalla kuin aikaisemmin, toiminnan kuitenkin jatkuessa suunnilleen kuten nytkin, ja kääntäen. Kun ajattelu irtautuu toiminnasta ja toiminta ajattelusta, niiden pyöriessä omissa sfääreissään, parasta yhteyttä, ja tulevaisuutta, ei välttämättä synny.

Hannah Arendt, loistava ja uraauurtava yhteiskunta-ajattelija ja soveltava filosofi, on yksi suurimmista. Myös suomeksi käännetyn teoksensa *Vita Activan* aluksi hän tekee sen, mitä filosofin pitää tehdä: erottelun.

Kirjoittaessaan ajattelevien ihmisten ja toimivien ihmisten polkujen erkanemisesta Arendt ei arvota, vaan kuvaa.

Esimerkiksi äitini oli nimenomaan toimiva ihminen. Ideana on, että määreillä kuten ajatteleva ja toimiva ihminen voimme paremmin hahmottaa ja ymmärtää itseämme, todellisuutta, elämää, toisiamme ja sitä kokonaisuutta, minkä kollektiivina ja ihmissukuna olemme aikaansaaneet.

Tässä kirjassa menemme sisään ovesta, jonka päällä lukee ajattelu. Tavoitteena on päästä kiinni parempaan elämään, siis esimerkiksi yhteiseloön, rakkauteen tai tietoon, ja keinoihin varautua talven yli, ajattelun avustuksella.

Kyseessä on eräänlainen taikuus esimerkiksi heinäsirkan ja hevosen näkökulmasta. Ajattelemalla jonkin asian toisin syyskuussa vuotta aikaisemmin, heinää riittääkin helmikuussa, vaikka sato meni kesällä. Käsitteiden ja sanallisten erotteluiden yksi kantava idea on synnyttää hillittömiä kaukovaikutuksia maailmassa ja itse elämässä. Niitä kaiken aikaa syntyykin. On syntynyt tähän asti ja syntyy koko ajan, sillä kukaan ei voi olla ajattelematta. Toisaalta ja samanaikaisesti puskee sisältä myös ihmiselle tunnusomainen tarve tehdä jotain, kuten värikkään säkenöivä kollegani Aalto-yliopiston Tuotantotalouden laitokselta, professori Paul Lilrank, kerran totesi.

Toivon ymmärrystä tämän kirjan tavoitteita kohtaan, jotka ovat hiukan epämääräiset vai pitäisikö sanoa persoonalliset. Juuri eilen yksi nuori vauhtihahmo juoksi peräämme

Albertinkadulla, siihen tuli muitakin heidän hilpeästä porukastaan, ladyt olivat liikkeellä ja ilmeisesti olleet illallisella Bulevardin ja Albertinkadun kulmassa uudessa ranskalaisessa ravintolassa, joukko dynaamisia naislääkäreitä. Suorite-elämän rinnalla Filosofia ja systeemiajattelu -luennot verkosta ovat järisyttävä vastapaino. Halusivat kiittää ja fannittaa. »Olimme Otaniemessä mieheni kanssa juuri ennen koronaa», lady vasemmalla sanoi ja jatkoi oikeastaan aika ylpeänä, »mieheni on todellinen *heavy user* ja E. Saaris-hifistelijä». Ladyt säteilivät ja tunsin, miten Pipsan taikapiiri siitä läheltä vahvasti kohtaamisemme nostevoimaa.

Niin moni asia on edukseni verrattuna Sigmund Freudiin. Rohkenen tässä asettaa vertailupisteen mahdollisimman ylös, sillä Freud oli mestarillinen kirjoittaja ja ihmisyyden syvyyskerroksien hahmottaja, joka kaiken aikaa mielti omia tekemisiään, kohtaamisiaan ja praktiikkaansa, myös uniaan, väylänä kasvaa ammatillisesti ja antaa enemmän elämälle. Ihailemme Freudin ajan Wienin sivistynyttä moni-ilmeisyyttä ja verratonta kulttuuritarjontaa, mutta kuinka usein jonkun ravintolan sivuuttaessaan iltakävelyllä psykoanalyysin perustajaa lähestyi joukko nuoria ammattilaisia, joita tämä ei ollut koskaan tavannut, haluten kiittää tätä luennoistaan? Järkytyin joskus, kun opettajani Jaakko Hintikka totesi, ettei von Wrightin luentoja ole nauhoitettu. Vie-

lä senkin jälkeen, kun luentoja, puhutun ajattelun esitystilanteita, voitiin nauhoittaa, niitä ei nauhoitettu. Oli puhuja kuinka valtava ajattelija tahansa, häivähdys vei sen luennon mukanaan niiden ihmisten muistikuviiin, jotka sattuvat olemaan paikalla.

Kohtaaminen Sigmund Freudin kanssa antoi vastaanotolle tulleelle ihmiselle tilaisuuden ajatella omaa ajatteluaan. Asettuminen sohvalle pois päin Freudista auttoi keskittymään ja irrottamaan ajatukset tekemisistä. Tarkoitus oli puhua, mutta puhuminen palveli syvempää tarkoitusta: ajattelu ja ajattelun ajattelu.

Joskus luennoillani olleet ihmiset havaitsivat yhtymäkoh-
tia vertaillaessaan kokemustaan saamaansa terapiaan. Tuskin koskaan tiedän Pafos-seminaarissa tai luennolla, kuka ehkä monisatalukuisissa yleisöissä mahdollisesti käy parhaillaan-
kin jossakin tietynlaisessa terapiassa. Jos kyseessä on *talking cure* niin hoito annetaan ilman että hoitaja tietää, kuka on hoidettava tai mitä pitäisi hoitaa. Ihminen voi auttaa itseään.

Ajatus kuitenkin voi tulla väliin, aavisteltu tai kuviteltu ajatus, jonkun jossakin jalostama ajatus, missä alitajunnan tai menneisyyden kerroksessa selityksen esimerkiksi täytyy sijaita, kun diagnoosi on tehty. Ekspertti voi osata sanoa, mistä kiikastaa, joskus saaden aikaan ihmeparannuk-

sen. Voivat löytyä sanat, käsitteet ja välineet hahmottaa ongelma sekä käsitys askeleista, joilla vaiva parannetaan.

Tätä en koskaan uskonut, että itselläni olisi: edes summittaista tietämystä siitä, mikä parempi ajattelu tekee parempaa elämää jollekulle tietylle elävälle ihmiselle.

Ideana tässä kirjassa: ajattelun ajattelu.

Juutalaisvainoilla oli laaja kansalaisten tuki 1930-luvun Saksassa. Maata ihailtiin sivistyksen kehtona esimerkiksi Suomessa, mutta tavallisen ihmisen kannalta talousvaikeudet olivat tuntuvia. Nyt oltiin kuitenkin oikealla tiellä, suuri enemmistö ajatteli, vaikka jonkun yksittäisen saksalaisen tiedossa saattoi olla yksittäinen sympaattinen naapurustujuutalainen. Mutta kun katsoi päättäväisen uuden hallinnon määrätietoisia järjen ja tolkun painotuksia, kuten moottoritiehankkeita, sekä aikaisemman tilanteen räikeitä vääristymiä tavallisen kansan talouden kannalta, toivo oli palanut Saksaan. Se, että joku loistavan väitöskirjan Pyhästä Augustinuksesta tehnyt yksittäinen juutalaistyttö joutui poistumaan maasta ja menetti kansallisuutensa muistutti siitä, että aina roiskuu kun rapataan.

Yhdysvaltoihin täpärästi eri vaiheiden jälkeen pelastunut Hannah Arendt tuo kirjassaan *Vita activa* esiin sen tosiasian, että ajattelu ja ajattelun ajattelu tapahtuvat aina keskellä tekemisen ja kokemisen konkretiaa. Kyseessä on Arendtin sanoin ihmisenä olemisen ehto: rakenne, mikä puskee mukaan ruokakauppaan ja kahvilakeskusteluihin, makuuhuoneeseen ja armeijakutsuntoihin, työpaikoille ja journalistiikkaan, osana elämisen arkitouhuja, osaksi nimetöntä ahdistusta siitä, mitä huomenna tapahtuu omille vanheneville vanhemmille, kouluikäisille lapsille tai syntymättömille sukupolville. Tähän havaintoon ei tarvita filosofin koulutusta tai Professori Lillrankin briljanssia: joutenolokin on toimintaa, ajanvietto tekemistä sekin. Se että toimissa ei välttämättä ole mukana harkittua, tarkemmin ajateltua ajatusta, eikä ajattelussa välttämättä oteta huomioon, mitä se joku nimenomainen ajattelemattomuus käytännössä tarkoittaa kokonaisuuden ja toisten kannalta, tai oman kehityksen kannalta, ei poista ajatuksen ajatusta; sen olemista, mikä ohjasi sitä jotain ajatusta minkä joku ajattelemattomasti ajatteli. Kokonaisuus on olemassa. Se on fakta. Jokin suunta on olemassa. Se on fakta. Jokin kuljettava ajatus, mitä ajattelemattomuus ei tee olemattomaksi. Luontokato voi olla teemana uusi hallitusneuvotteluissa, mutta ilmiönä se, mikä tapahtuu, tapahtuu, ja ajattelemattomuus tosiasioille on yksi ajattelun muo-

to. Voit hyvinkin kiihkeänä keskittyä asiantuntijarooliisi tai kuluttajaoikeuksiisi, intohimot leimuten jossakin virtuaali-maailmassa, tai keskittyä erillisajatuksiin juhlittuna akateemikkona yliopistoajattelun ponnekkaimmissa frakkitöissä, ilman muuta päätä ja häntää kuin ajattelun ajattelun ajattellemmattomuus. Mutta nuoret naislääkärit, jotka tapasimme Pipsan kanssa Albertinkadulla, halusivat enemmän kuin suorittaa lääkärintoimia lääkäreinä. Kiihkeästi he halusivat ihmisenä kasvamisensa osaksi tiedepohjaisen timanttinsa hiomista oman lääkärintalonsa mukaisesti. He halusivat ajatella isompaa kuvaa ja kysymyksiä, joihin ei löydy lääketieteestä tiedefaktarakaisua.

Yritän tässä kirjassa korottaa kirjan karismaa ja hohtoa. Kirjan. Uskon, että kun ihminen pyrkii vahvistamaan omaa ajatteluaan, ajan tarjoamat työvälineet kannattaa ottaa punniten käyttöön sekä havaita, että aikalaisinnostus voi joutua harhaan. Saiko Chaplin *Diktaattorista* mitkä kaikki Oscarit? Kaikki fanfaarit eivät paljasta parhaita hyvyyksiä. Missä Sokrates harjoittaisi dialogejaan, jos eläisi oman aikamme, kysyimme Mark C. Taylorin kanssa kirjassamme *Imagologies: Media Philosophy*. Mediassa ja verkossa, vasta-

simme. Miksi rajoittaa toimintaansa Ateenan toreille, missä kesäisin lämpötilakin on useimmille ihmisille liikaa. Jos Sigmund Freud pitäisi luentojaan nyt, mistä ne löytyisivät? Mutta jokaisella menetelmällä on hintansa sillä *medium is the message*. Valitsemalla verkon voit vahingossa valita pois jostain muusta, ajattelemattomasti, paneutumatta asiaan, sillä luulet ehkä sen jonkin uuden menetelmän kattavan kaiken olennaisen etkä näe piiloagenda tekemisten tuoksina. Et välttämättä tule ajatelleeksi, mitä itsessäsi jää varjoon, kun työnnät kirjan verkkoon.

Kun toimittaja Teppo Sillantaus lähetti Hesarin *Kuukausi-liitteeseen* kirjoittamansa henkilöjutun asiatarvikseksi kesäkuussa, juttu liittyi tulevaan 70-vuotispäivääni. Matkasin juuri Genelecin luottotaksissa kohti Iisalmea, missä olisi luento seuraavana päivänä maailmankuulun kaiutin-firman henkilökunnalle. Kiljahtelin ääneen paikoin, hiki nousi pintaan, kun Teppo oli kaivanut esiin E. Saarisen 1980-luvun esipipsallisen ajan hillittömyyksiä Sanomien arkistosta. Yhtä ja toista oli sanottu ja tehty, vaan kaikkea ei syvemmällä harkinnalla.

Mikä tässä on järki, tai onko mitään, ja voiko tässä onnistua. Ihmiselon paradoksisuus on teema, mitä monet ovat lähestyneet ja sanallistaneet, ja muistan esimerkiksi musketöörioveljeni Pertti Korhosen, Nokian ihmeen ajan matkapuhelinryhmän yhden nuorista sankareista, puhuvan johtamisen paradokseista. Olisiko tästä Merleau-Pontyalla siinä hillittömän hienossa suomennoskokoelmassa, minkä Miika Luoto ja Tarja Roinila toimittivat ja upeasti suomensivat, jotain. Jos olisin 1980-luvun alkuvuosina harkinnut tarkemmin, tiedostaen paradoksit erotuksena viivasuorat mietteet, en usko, että olisin saanut sinua. Tässä ei oltaisi Pipsa-koulun läpikäyneenä yläkoululaisena, lukion kynnyksellä, kun en koskaan olisi päässyt apukoulustakaan ulos rationaaliharkinnalla ja tähtisuoriteloistolla, joiden ajatusten ajatuksen ajatuksissani ajattelin, että ajatteluni kannattaa perustaa.

Se mun hirmuinen draivi saada sinut, silmitön intohimo ja yksisilmäisyys, yltäpäältäpoistieltä rakastuneisuus oli toiminnallista ihmistä minussa, ja mä todellakin toimin.

»Toisaalta ihmisen olemassaolon ehdot – elämä itse, syntyväisyys ja kuolevaisuus, maailmallisuus, moninaisuus ja maa

– eivät voi koskaan ’selittää’ sitä, mitä me olemme, tai vastata kysymykseen, keitä me olemme, yksinkertaisesti siitä syystä, että ne eivät koskaan ehdollista meitä täysin.»

Luen Arendtin sanat uudelleen. Maiskuttelen ja tunnustelen, kiertelen avaruusskootterilla muumipilveä. Eivät ehdollista meitä täysin. Joku Marx-aspekti ja valtsikkameininki, vähän särähtää, toisin kuin ystävälleni Mikko Lahtiselle, ehkä. Ajattelen ajatustani uudelleen, sillä juuri se sivusta ehdotteleva epämääräinen ajatus kutkuttaa, kutsuu. Liity seuraamme sivupöytään, Tuomari Nurmio sanoi Punavuoren Ahvenessa, kun olin poistumassa takahuoneessa kerääntyneen opiskelijaryhmän luota LOR-seminaarini jälkeen. Jäi mieleen soimaan se sana sivupöytään. Hän on täällä tänään. Hande oli tilaamassa itselleen ja Ismo Alangolle pientä lisää baaritiskillä. Lause jäi soimaan, valona yössä, sivupöytäkeskustelun jälkeenkin, ja nyt kun ajattelen olen jokseenkin varma, että tuo kerta oli jo TKK:n aikana, siis ennen Aaltoa, joskus esimerkiksi 2007. Nämä ajatuskaaret ovat minusta kiinnostavia, ihania ajattelun ajattelun ajateltavia, yksi täysin perustava ajatteluilmiön ilmiö, jota lähestyn *Carl Rogers unconditional respect* -prinsiipillä, kunnioituksella ilman varausta, vaikka Rogersin oma käsite taisi olla *unconditional positive regard*, enemmän kuin rispektillä ja hatun nostol-

la ja peukutuksella, koko humanistisen psykoterapian perinnettä, sillä myös ympäristö, konteksti, *niche*, ekologinen lokero, ratkaisevat ajattelun ajattelun siemenkasvuja tarkasteltaessa ja sisäkkäiskasvuilmiötä hahmotettaessa. Voi vaatia vuosikymmenen ennen kuin edes ottaa oraalle. Mutta aikaa se on viisikin vuotta, siinä missä 40 tai 50, mitä kaarta nyt usein pohdin, joskus se kaari *de facto* on ohi, jotain on sen pätkän päällä tehty ja touhuttu, toimintauomia muodostettu ja virroissa uiskenneltu, järjestäytyneitä ja vakiintuneita tekemisen muotoja ja omalakisiksi kehittyneitä organisaatioita väkisinkin hyödynnetty, erilaisia teknologioita, joiden toiminta-ajatus on voinut jo aikaa sitten unohtua pääsisäänkäynnin juhluksivastoon. Kukaan ei 1990-luvulla voinut kuvitella, että verkosta voisi kehittyä kaikkien aikojen tehokain manipuloinnin, kontrollin ja valheen jakelun koneisto vapaan yhteiskunnan ytimeen. On hämmästyttävää, miten ihminen voi muuttua, kun nimitetään asemaan. Katedraalia on voitu rakentaa 200 vuotta, tai tapattaa tuhansia ihmisiä kertaheittojalkapallokisojen stadioneita väännettäessä olosuhteisiin, jotka mahdollisimman huonosti soveltuvat millekään ulkolajille. Mutta räikeinkään törkeys kristalliyö, juutalaisvaino, Ukrainan silmittömät sokkopommitukset, ei ehdollista meitä täysin. Tämä on Arendtin muistutus.

Aina mahtuu mukaan tulkintaa, jokin selittävä tekijä tarjoaa hiirulaiselle tilaa livahtaa, ja vaikuttavimpiinkin kohottavuuksiin löydetään mitätöintiplöröt kintuille ja dönkkäruiskeet sieraimiin jopa niille, jotka tiesivät varautua. Ollaanko nyt silmittömästi ja sokeasti ihailemassa Amerikkaa, Venäjätymistyksessä, vaikka Texasin osavaltio tuhoaa ilmakehää enemmän kuin melkein koko Afrikka yhteensä.

Ilmeisesti Arendt ajaa takaa sitä ajatusta, että mihin tahansa vankilaan ajautuukaan, ajatuksellis-käsitteellisenä rakennelmana ja ihmisen-kannalta-totena, reaalityyppisesti siihen johonkin ajatukseen alun-perin-ja-aivan-fiksusti nojautuen, silti joku Monte Criston kreivin salareitti löytyy ulos. On olemassa parempi vaihtoehto. Mihin tahansa toiminnallisen ihmisen käytännölliseen rakennetohinaan ihmisyyksinäme päädyemmekään, mitä hyvänsä ihminen organisoi hyväkseen, sen ihminen myös voi tunaroida ja kääntää pääläelleen veritimanteiksi, mutta voi myös muuttaa paremmaksi muuksi. Jos lukko on ihmistekoa, joku yhdistelmä sen avaa. Raakuillakin on konstinsa, kun ne keikkuvat lohen kiduksissa jopa vuoden ennen varsinaista kasvuaan satavuotiaiksi. Aina jää jokin pelivara, jokin elämähengen pienrako systeemin syöveriin, mistä pahainen pääsee ulos, ihminen ja ihmisyyys, ajatuksin ja teoin.

**PAREMPI AJATTELU
SYNNYTTÄÄ
PAREMPAA ELÄMÄÄ**

ISBN 978-951-0-49142-3
KL17.3

Graafinen suunnittelu Marjaana Virta
Kuvaaja AJ Savolainen